

A BATTONYAI RÓMAI KATOLIKUS EGYHÁZKÖZSÉG RÖVID TÖRTÉNETE

(Írta: Bajnai Beke István)

A mai Battonya területén már az Árpád-korban létezett több kis település. A legismertebbek, amelyeknek egy-egy dülő vagy kisebb külterület ma is őrzi a nevét pl. Bassarága, Szionda települések. Szionda 1230-ban bizonyíthatóan egyházas település volt. A mai Város észak-nyugati részén, az ún. Hármashatár-halom helyén-egy ma még feltáratlan- román-kori templom maradványai találhatóak. Ismeretesek a Szent István király által hozott törvények; egyikük szerint minden tíz falu köteles egy templomot építeni. Tehát az Árpád-korban már létezett ezen a területen templom, azaz működött a hitélet.

Az Árpád-kort követően egy pápai tizedjegyzék 1333-ból mint plébániával, azaz egyházszervezettel rendelkező faluként említi Bassarágot, amelynek temploma Szent Imre herceg tiszteletére volt szentelve (Imre herceg Szent István király egyetlen, felnőtt kort megért fia volt). Egy 1340-ből fennmaradt oklevél szerint ugyanakkor létezett már egy *Bothanyaeghazaa* nevű település is.

Ezek a kis egyházi közösségek, templomukkal együtt előbb a tatárjárás során részben, majd a török megszállás idején teljesen elpusztultak.

A török elnyomást, majd felszabadulást követően az 1700-as évek elején kezdődött Battonya népszámmal történt újbóli betelepülése. Érdekes, hogy egy 1779-ből származó összeírás során a szerb és román lakosság mellett csupán 4 magyar ajkú, katolikus családot tartottak nyilván. A 18. század végén 22 katolikus család költözött a szomszédos Tornyáról Battonyára, majd 1801-ben újabb magyar és katolikus családok települtek be. Ezekben az évtizedekben a katolikus hitéletnek még nem volt önálló szervezete a településen, Tornyáról, az ottani lelkipásztorok látták el a feladatokat.

1805-ben már 972-re szaporodott Battonyán a katolikus hívek száma. Ekkor merült fel először az önálló egyházi szervezet létrehozása, majd egy templom felépítésének gondolata. A birodalmi Kincstár volt ennek a területnek a birtokosa (kegyura), így a helytartótanács 1807-ben meg is adta az engedélyt egy *önálló katolikus egyházközség* megalakítására.

A Csanádi Egyházmegye vezetője *remetei Kőszeghy László csanádi püspök* I. Ferenc királynál kieszközölte a megalapítást, s így történt meg 1810-ben a battonyai római katolikus egyházközség hivatalos megalakulása. Az első önálló lelkész, *Györgyi József* 1810. december 1-jén érkezett a településre. Ekkor templom még nem volt, egy kis ideiglenes kápolnában tartották az istentiszteleteket. A plébániahivatal épületét abban az évben kezdték el építeni. Ez az épület, kisebb átalakításokkal ma is meg van a Fő utcai oldalon.

1812-ben megnyitották az első katolikus temetőt (a mai Ótemető, a dombegyházi út és a Köztársaság utca kereszteződésénél) és ugyanabban az évben elindult 4 osztállyal a katolikus elemi népiskolai oktatás is.

1814-ben elkezdődött a templom építése is. Számítva a lakosok és egyben a hívek számának szaporodására, az építendő templom befogadó képességét 2500 főben határozták meg. A templom késő barokk stílusban épült fel a Szentháromság tiszteletére. 37 méter hosszú, 15 méter széles és 14 méter belmagasságú lett. A tervezője valószínűleg a Kincstár egyik udvari építészete lehetett. 1818. január 14-én volt az ünnepélyes felszentelése. Közben 1816-ban Hajnal Ferenc személyében egy új lelkész került ide, aki a leghosszabb ideig, összesen 45 évig volt Battonya plébánosa, s egyben Csanád vármegye táblabírája is.

Az önálló battonyai egyházközség megalakulását követően innen látták el ún. leányegyházként (filia) a mai Mezőkovácsházát, Dombegyházát, Kunágótát, Németpereget is.

A templom első kántora, aki egyben tanítóként is működött, Babics Rudolf volt. 1830-ban a battonyai egyházközségnek már közel 2000 tagja, azaz híve volt. De ha hozzá vesszük az említett

leányegyházak lakosságát, ez a szám már megközelítette a háromezret is.

A templom keleti oldalától nem messze, a Szárazér partján 1825-ben állították fel a Nepomuki szent János szobrot, amelynek utóda 2007-ben a mai templom nyugati oldalánál került felállításra.

Egy 1840-ben kiadott évkönyv szerint ekkor a battonyai egyházközségnek 2518 híve volt, a leányegyházak híveivel együtt 3299 fő.

Az 1812-től használatos Ótemető betelt s így egy új katolikus temetőről kellett gondoskodni. Ekkor került sor a ma is használatos temető mintegy 5 hektárnyi területének megvásárlására, amelyet 1846-ban nyitottak meg, s azóta folyamatosan ebben temetkeznek a battonyai katolikusok.

Az 1848/49-es szabadságharcnak nem voltak különösebb eseményei Battonyán, de a fent említett új temetőben temették el a későbbiekben a szabadságharc 2 honvéd tisztjét: Kirschner Károlyt és Vertics Gyulát, valamint bonyhádi Perczel Györgyöt, a híres honvéd tábornok, Perczel Mór egyik fiát.

Az 1860-as és 70-es években több híresség fordult meg az egyházközségben. Köztük is kiemelkedik *Csiky Gergely*, a neves író, műfordító, a Nemzeti Színház dramaturgja, aki korábban a csanádi egyházmegye felszentelt papja volt, s akinek apai nagybátyja, Csiky Lajos Battonya főszolgabírája volt. Ugyancsak nagyon neves látogatóként járt itt többször *gertyenesi Hollósy Kornélia* opera énekesnő, a „Nemzet Csalogánya”, akinek férje a szomszédos Dombegyházán birtokos Lonovics József Csanád vármegyei főispán volt.

A 19. század második felében több tragikus járvány tizedelte meg a lakosságot. 1855-ben pl. kolerajárvány volt, s csak a katolikusok körében az áldozatok száma megközelítette a háromszázat.

Ezekben az évtizedekben több hitbuzgalmi és kulturális társulat (egyesület) működött az egyházközségben felnőttek és gyermekek számára is.

Egy 1870-ben kiadott évkönyv adatai szerint ekkor a katolikus hívek száma Battonyán elérte a 4000 főt. 1873 nyarán újabb kolerajárvány tizedelte meg a lakosságot. Csak a katolikus áldozatok száma ismét elérte a háromszázat.

1878-ban került Battonyára a plébános mellé segédlelkésznek *Kálmány Lajos* kora legnevesebb etnográfusa, azaz néprajzkutatója. Battonyán és környékén gyűjtött népi versekből, imádságokból, mesékből álló könyvét Aradon adták ki *Koszorúk az Alföld vad virágaiból* címmel. 1882-ben pedig egy Városhy Gyula nevű segédlelkész került Battonyára, aki később ugyancsak országos hírű író, műfordító és politikus lett.

1891-ben jelent meg egy helyi nyomdában a *Battonya M.-Város JELEN SZÁZADBELI FEJLŐDÉSÉNEK története és főbb mozzanatai* című -azóta is hiánypótló-könyvecske, amelyet az akkori katolikus elemi iskola igazgató-tanítója, *Szabados József* állított össze. Ugyanabban az évben került az egyházközségbe plébánosnak *Németh Sándor*, aki tehetségével 1 következő 24 évben meghatározta Battonya község és az egyházközség életét is. Többek között létrehozott egy pénzügyi alapot, amely a későbbi templombővítésnek és átépítésnek lett az alapja.

1895-ben 14 stációból álló ún. keresztutat állítottak fel a temetőben (a mai stációk őseit), majd 1896-ban *leleszi Vincze Mihály és neje Virág Katalin* földbirtokosok sírkápolnát építettek a temetőben, a kápolna alatt temetkezési hellyel. Nevezett földbirtokos párnak nem volt utóda, így haláluk után vagyonukat a katolikus egyházközségre hagyták, amely számos későbbi építkezésnek és anyagi-szellemi-lelki gyarapodásnak lett az alapja ill. elindítója.

1898-ban Dr. Szentkláray Jenő kanonok, történetíró így összegzi véleményét az akkori Battonyáról: „Battonya mai látóképe kellemes benyomást tesz a szemlélőre. Csin, tisztaság és izléssel párosult gondos rend tükröződik le a város arczatán. Főutcáját gyönyörű nyárfasorok szegélyezik. Ugyanilyen fák díszlenek a Szárazér két partján is. 1885-ben a kath. Templom mögött négyszögöldnyi területen elkerített árnyas sétakert keletkezett, mely a közönség üdülésére és kellemes szórakozására szolgál.” (A Csanád-Egyházmegyei Plébániák története)

1900-ban már 4600 katolikus híve volt az egyházközségnek. Éltek még Battonyán református, evangélikus, szerb és román ortodox, valamint izraelita vallású lakosok is. Ekkor 11 722 volt az összes lakosok száma.

1909-ben a temesvári Székesegyházban pappá szentelték a battonyai katolikus iskolák igazgatójának, Klivényi Lajosnak hasonló nevű fiát, aki később, az 1930-as évektől meghatározó

egyénsége, építő főpapja lett a településnek.

1912-ben a korábban említett Vincze-Virág kegyúri pár örökségének köszönhetően megnyílt a Katolikus Polgári Leányiskola, amelyet később *Zárda* néven emlegettek, s lett a 20. század első felének legjelentősebb szellemi és kulturális fellegvára. Ebben az intézetben katolikus leányokat tanítottak és neveltek az apácák, a *Miasszonyunkról Nevezett Szegény Iskolanővérek* szerzetesrendjének tagjai. (Ez az épület a Szent István Általános Iskola mellett, a Szárazér partján ma is álló szép neobarokk épület, amely eddig Kollégiumként működött.)

1913-ban egy nagy tűzvész rongálta meg a templomot. Ezt követően határozták el, hogy egy tágasabb, nagyobb templomot építenek majd. De erre még több mint két évtizedet kellett várni.

Közben az I. világháborút követően egy tragikus történelmi esemény következett be 1920-ban, az ún. trianoni békeszerződés, amellyel a történelmi Magyarország területének 2/3 részét elcsatolták. Így a Csanádi Egyházmegye területe is jelentősen lecsökkent, Battonya a határ szélére került, jelentősége, vonzáskörzete egyre zsugorodott. 1926-ban ugyan 14 135 fő volt a lakossága létszáma, s ennek mintegy 60 százaléka a katolikus egyházhoz tartozott.

Az 1932-es év végén került az egyházközség élére plébánosnak a Battonyáról elszármazott *Klivényi Lajos*. A következő 20 évet az ő kiemelkedő tevékenysége határozta meg, nemcsak a katolikus hitélet, hanem Battonya kulturális- szellemi életének vonatkozásában is.

Klivényi Lajos indította el a templom átépítésének és kibővítésének munkálatait. Neki köszönhető a templom mai megjelenése, neobarokk stílusban, amelyről egy újságíró később így fogalmazott : *...falusi katedrális...*A templom építése és belső kialakítása során igyekeztek a legnemesebb anyagokat, a legrangosabb művészeket felhasználni. A főoltár szárnyasoltárszerű képét (amely a Szentháromságot és az Angyali üdvözlés jelenetét ábrázolja) a Battonyán született neves festőművésszel, *Molnár-C. Pállal* festette meg. A templomot Dr. Glattfelder Gyula csanádi püspök szentelte fel 1939. június 4-én. Közben a katolikus elemi iskola új épületeket kapott és 1942-ben felépítették a Katolikus Népházat, amely ma József Attila Művelődési Központként működik és a település egyetlen kultúrháza. 1950-ben pedig megépítették a templomi orgonát, amely 3 játszóasztalával, 32 beépített változatával (regiszter) és több ezer sípjával a mai Békés megye legnagyobb és legjelentősebb templomi orgonája.

Ezt a nagyon jelentős szellemi és kulturális tevékenységet törte félbe a II. világháborút követő erőszakos kommunista diktatúra évei, majd évtizedei. A kommunista istentagadó eszmék nem kedveztek a vallásnak, az egyháznak. Elkezdődött a hívek és a papok megfélemlítése és üldözése. 1948-ban erőszakkal beszüntették az egyházi-benne a katolikus- iskolák működését. Megszüntették a katolikus elemi iskolát, ugyancsak bezárták az apácák által vezetett katolikus polgári iskolát, a nővéreket -szó szerint- szétzavarták. A közben préposti címet és kitüntetést kapott Klivényi Lajos plébánost elüldözték Battonyáról, de mielőtt a kis Kevermes plébánosa lehetett volna, a kommunisták politikai-koncepciós bírósági perben elítélték és több mint egy évre börtönbe csukták. Battonyáról kitiltották és később csak egy-egy ünnepség idejére térhetett vissza szeretett szülővárosába, amely neki annyit köszönhetett!

A kommunista eszméknek, a tiltásoknak, sokszori zaklatásoknak köszönhetően az 1950-es években és az azt követő évtizedekben sokan eltávolodtak az egyháztól, elmaradtak a templomból. Korlátozták a gyermekek hitoktatását, sokszor még a szívtelenebb pedagógusok is az állami és pártvezetők „kezére játszottak” a zaklatásokban és üldözésekben. Csak a leghűségesebb és legbátrabb hívek tartottak ki egészen az 1990-es évekig, az ún. rendszerváltozás politikai fordulatáig. Ezekben az évtizedekben két jelentős főpap, *Szeles Sándor apátplébános és Dusik Péter* ugyancsak *apátplébános* szellemisége és tevékenysége tartotta fenn a hitet és működtette az egyházközséget. 1987-ben a Battonyán született *Gyulay Endre* lett az egyházmegye (Szeged-Csanádi Egyházmegye) vezetője, azaz püspöke.

Ezekben a nehéz évtizedekben is gyarapodott az egyházközség. Az 1970-es évek végén a templom új vörös márvány liturgikus teret kapott, az 1980-as években a templombelsőt teljesen felújították, kifestették, majd az 1990-es években Molnár-C. Pál festőművész tervei és elgondolása szerint elkészültek a templom mennyezeti faliképei (szekkiói). 2001-ben pedig a templom külső falait újították fel.

Közben Battonya lakossága, s ezzel együtt a katolikus hívek létszáma is egyre fogyott. A 2001-es népszámlálási adatok szerint Battonyának ekkor 6 806 fő lakosa volt, ebből 3 477-en, azaz 51%-uk vallotta magát római katolikusnak.

2005-ben Bajnai István kanonok-plébános lett az egyházközség vezetője. Ezekben az években számos építkezés folyt. Felújították és eredeti állapotában állították helyre az egyházközség tulajdonába visszakerült, korábban államosított ún. Borsos-iskolát, amelyből Katolikus Közösségi Házat hoztak létre és Klivényi Lajosról nevezték el. A temetőben új, korszerű ravatalozó épült és az egész temető területe rendezés alá került. Új 14 stációból álló keresztút készült ugyancsak a temetőbe. Felújították a templom tornyait, köztéri keresztet és számos emlékművel, képzőművészeti alkotással, emlékhellyel gazdagodott az egyházközség, s vele a település. Egyházközségi újságot alapítottak *Battonyai Katolikus Krónika* néven, amely évente 8 alkalommal jelenik meg; és több, hiánypótló egyházi helytörténeti kiadványt jelentettek meg. A modern technika is megjelent a hitéletben: az egyházközségnek saját web-lapja van a világhálón. Ápolják a hagyományokat: pl. évente több alkalommal hívek sokasága keresi fel a külterületen álló, többségében felújított keresztet, közös zarándoklatokat és kirándulásokat szerveznek. Az egyházközség hangsúlyosan részt vesz Battonya kulturális életében is: a Közösségi Házban gyakran rendeznek néprajzi, képzőművészeti tárlatokat, s ugyancsak színvonalas hangversenyeket szerveznek.

2011 őszén újra elindult a katolikus szellemiségű oktatás a településen: a Szeged-Csanádi katolikus egyházmegye lett a helyi középiskola fenntartója, amely *Mikes Kelemen Katolikus Gimnázium és Szakiskola* néven kezdte meg, ill. folytatja oktatási tevékenységét.